

Een Zuidvlaamse liefde voor Hadewijch

door
WARD CORSMIT.
Nijmegen

De karthuizermonnik pater Porion stelde de mystiek van de Vlaamse mystica open voor het franssprekende taalgebied. Hij verzorgde een tekstgetrouwe, keurige vertaling van haar strophische gedichten. Voetnota's verklaren telkens enkele moeilijke plaatsen. De inleiding munt uit door persoonlijk deskundig inzicht naast grondige verwerking van het bijzonderste studiemateriaal uit de laatste decennia. De mystica wordt gezien in het ruime historische perspectief der geestelijke en culturele stromingen. Hadewijch stond in de beginperiode der Nederlandse mystiek. Volgens schrijver is het niet onmogelijk, alhoewel niet als vaststaande bewezen, dat de Duitse mystiek in vele opzichten schatplichtig zou geweest zijn aan de Vlaamse, o.m. door bemiddeling van Maria Porete uit Valenciën (1).

Enkele jaren geleden bezocht ik de monnik in een kleine karthuize vlak bij Rome. Een oude, vriendelijke man drukte mij de hand in de spreekkamer. Hij sloeg daarbij de brede mouwen van zijn blanke pij even op. « Les amis de Hadewijch sont aussi mes frères. » De hartelijke eenvoud stelde mij dadelijk gerust in de strenge klooster sfeer. Nog meer voelde zich de bezoeker op zijn gemak bij volgend linguïstiek excuus: « Je cause difficilement Néerlandais. Dommage! Et pourtant j'ai appris à lire flamand dans l'école de Hadewych! » Nog op jonge leeftijd, in een karthuize van Zwitserland, werd hij geestelijk verliefd op zuster Hadewijch. Hij gaf zich volkomen over aan haar minneavontuur. Enige kennis van de Frans-Vlaamse volkstaal hielp hem 'n eind weg in de mystieke taal der dertiende eeuw. Toch ontsnapte pater Porion aan het euvel waaraan menig Frans-Vlaming — door een beperkte culturele horizon — bewust of onbewust zich schuldig maakte. Hij groef zich niet in binnen de middeleeuwse tekst. De eigen kennis uit leeservaring wilde hij toetsen aan verschenen studiemateriaal uit de lage landen. Zo ontstond een reële contactneming met het actuele Vlaanderen via het Ruusbroeckgenootschap en andere vooraanstaande kenners van de Nederlandse mystiek, die tegelijk met hun geleerde wetenschap verdedigers waren van de bedreigde moedertaal tegen de onnatuurlijke verfransing.

Zelf schreef hij vloeiend Frans waarvan hij als vertaler de kleinste finesses wist uit te buiten. Hij schatte die taal hoog op haar waarde, maar onderkende tevens haar tekorten t.o.v. haar noordelijke partners. « Une phrase aussi que vous avez dites m'a frappé comme l'expression heureuse et juste d'une expérience commune sans doute

à bien des personnes du Nord qui connaissent d'assez près le français et l'allemand — ou une autre langue germanique: le français paraît clair sans doute, mais atone auprès de ces mots aux résonances nombreuses et de ces phrases aventureuses où on se promène à l'ombre d'une forêt. Il y a d'ailleurs, comme toujours dans les royaumes de l'esprit, un trotzdem: malgré l'avarice relative de cette langue, quelques poètes en ont exploité la profondeur et de la résistance se sont fait une ressource. Ainsi Claudel, dans ses meilleures pages, précis et mystérieux comme la foi » (2).

Pater Porion was niet alleen met de geest, maar ook totaliter met Hadewijchs taal vergroeid. Het ging er wonderlijk toe in die spreekkamer der roomse karthuize: een zwarte toga tegenover een sneeuw witte pij, beide verwickeld in 'n franstalige conversatie, onderlijnd met pathetische gebaren en rijkelijk doorweven met middeleeuwse woorden, zinnen en gezegden. « En hoe er het nu uitzag in het goede Vlaanderen van Hadewijch? Na die onvlaamse en onchristelijke inquisitiestorm uit de jaren 1944-45? Hebben pater Van Mierlo, Stracke, en Axters ook van de slagen gedeeld? » Ik stond verstomd over de onbevooroordeelde kijk in dit soort onmystieke problematiek. Maar achteraf bleek dat pater Porion als visitator veel rondreisde in de wereld. Bovendien kon hij als vertegenwoordiger van de orde bij de heilige Vader schiften en scheiden uit berichtgeving van allerlei herkomst...

Dit bezoek aan Rome bleef het mooiste souvenir van mijn eerste Italiëreis. De hieropvolgende briefwisseling riep telkens weer de eerste ontmoeting fris voor de geest en verstevigde de vriendschap. De monnik meldde nieuwe uitgeversplannen met vertaalde werken van Hadewijch, vroeg inlichtingen over personen en wetenschappelijke bijdragen en studies. Aan deze laatsten spendeerde hij 'n lyrisch lofwoordje. Tegelijk verdedigde hij het eigen standpunt. Want hoe luistergraag hij anderen ook de pen liet voeren, zijn persoonlijke mening bleef niet achterwege. Hij was in feite 'n autodidact, een zoeker. Hij vond het rechtmatig en eerlijk, tegenover anderen en zich zelf, om in dienst van de verheven zaak — vooral die van de geliefde mystica — elk oprecht inzicht zijn kans te gunnen, waarmee de objectieve waarheid steeds dichterbij wordt benaderd.

Dienaangaande blijft het in de genoemde inleiding bij 'n wetenschappelijke toon. In de brieven klinkt het heel wat speelser, zelfs

poëtischer! « Comme traducteur, naturellement, j'ai une conscience assez aiguë des difficultés que notre chère béguine présente pour le lecteur. J'ai de bonnes raisons de ne pas la croire purement subjective, puisque je vois ses interprètes en désaccord — ou réunis dans l'embarras — en plus d'un passage; parfois même dans des passages les plus importants. Ainsi la fin de la Lettre IX (3) (l'âme et Dieu sont unis...: « herte in herte, ende lichame in lichame, ende ziele in ziele, ende éne soete godlike nature door hen beiden vloyende, ende si beide één dore hen selven, ende al eens beide bliven —, ja ende blivende. » Le père van Mierlo triomphe: Hadewijch est bonne théologienne. Il comprend en effet, « al eens » comme une restriction: « et cependant les deux (l'âme et Dieu) demeurent (chacun dans son être distinct). Mlle Guarnieri (4) adopte sans hésiter cette traduction. Mais moi je comprends le contraire; une seule nature divine les inonde et les unit, en sorte qu'ils demeurent totalement un, une seule chose. Le traducteur allemand (J.O. Plassmann) a compris comme moi, et vraiment, puisque les deux sens sont grammaticalement admissibles, il faut avouer que le nôtre est plus conforme à la suite des idées et à la finale d'un texte enflammé sur l'union d'amour. L'idée du père van Mierlo est une idée de théologien, ce n'est pas une idée d'amante! » (2).

Bij het doornemen van drukproeven bespringt hem telkens weer dit enthousiasme voor de geweldige figuur; « je relis en ce moment la copie dactylographiée que je me suis fait faire des Lettres, et je trouve ces textes vraiment très beaux. Il est certain qu'elle manie les concepts théologiques (et psychologiques) à sa façon, très féminine; elle n'en retient guère que la résonance et le goût et l'efficacité pratique éprouvée par elle dans sa vie intérieure. Dans l'ordre spéculatif, il en résulte une certaine confusion, que la traduction d'ailleurs peut et doit atténuer. Mais quelle vie, quelle intensité! » (2).

Zuster Hadewijch kerstende de troubadourskunst der aardse liefde. De latere Vlaamse schilderkunst hanteerde renaissance technieken tot uitdrukking van oprecht religieuze inspiratie. Italië zocht veelal op de eerste plaats artistieke vormschoonheid, die niet altijd onbesmet bleef van een antiekeheidense opvatting van het ars pro arte. « Car le sentiment de la peinture flamande me semble doué d'une dimension qui fait défaut à l'art italien, si dévot qu'il se veuille.

J'ai revu cette Adoration des Bergers de van der Goes qui vous avait arrêté aux Uffici de Florence exactement pour la même raison qu'elle me fixa sur place au cours d'une visite jadis à ce fameux musée » (2).

Pater Porion net als zovele anderen in de rij — E. De Coussemaeker, Kannunik Looten, Despicht, J. Van den Driessche etc. — begreep hoe hij in de gesitueerdheid van het historisch-politisch en cultureel gegroeid Zuid-Vlamingschap tot een grensland behoort dat alleen zich zelf kan blijven wanneer het 't geestelijk ruilverkeer tussen twee beschavingen controleert en medescheppend vruchtbaar maakt. Dit onderstelt eerbied voor Gods schepping, trouw aan de eigen persoon die God als Vlaming schiept. Dit is een natuurlijke, door de boven-natuurlijke kerke gesanctioneerde waarheid. Er is daar ook de Europese gemeenschap. Een korte studie van mijn hand over Gertrud von Lefort deed pater Porion enkele gedachten neerschrijven over het nieuwe Europa in wording dat alleen kans van duurzaam leven krijgt wanneer het zich opnieuw beroept op de Middeleeuwen: grondpijlers van onze westerse cultuur. Een onderhouden contact met theologie en Schrift, existentieel doorleefd en uitgedragen door gebedsleven en praktische caritas moet elke levensvorm doordringen en gestalte geven. Een verruimde kerkidee zal hiermee veld winnen. Zij alleen doorbreekt de onvruchtbare tegenstelling tussen fossiel clericalisme en verwaterd heidendom. Gelijk de eerste begijntjes — die fiere, vrije vrouwen uit Brabant en Vlaanderen der dertiende eeuw (5) — moet de elite deze weg banen. In hun voetspoor volgt geredelijk de massa. « Il est bien vrai que G. von Lefort jette une lumière des plus vives sur les racines morales de la crise européenne — ses racines romaines, malheureusement. Elle le fait d'ailleurs avec beaucoup de délicatesse. Comme vous le savez, nous sommes tous solidaires: c'est pourquoi les vrais éclairs de lucidité ne nous énorgueillissent point. Il faut aimer et prier, car si le monde est en convulsions c'est bien faute de prière et d'amour, — faute de véritable intelligence » (2).

(1) *Hadewijch d'Anvers. Editions du Seuil, Paris, 1954.*

(2) *Uit privé-correspondentie.*

(3) *Voorlopig nog onuitgegeven.*

(4) *Verzorgde Italiaanse vertalingen. Uitgave Morcelliana, Brescia, 1950.*

(5) *Malderus J., bisschop van Antwerpen, noemde haar zó.*

Op 6 maart 1960 ontviel ons Professor-Dichter René Despicht. Wij hebben hem toen herdacht in een korte bijdrage. In het septembernummer 1960 publiceerden wij een treffende bijdrage van zijn vriend Prof. Dr. Willem Pée.

Nu, één jaar na z'n overlijden, wensen wij hem te herdenken met de huldetoespraak van Z.E.H. Kanunnik-Deken J. Verdonck uit Steenvoorde.

Deze tekst werd op band genomen door de B.R.T.-Kortrijk enkele dagen voor het overlijden van Prof. Despicht. Toen hij uitgezonden werd, op 26 maart 1960, was Prof. Despicht reeds overleden.

In een begeleidende brief van Kanunnik J. Verdonck lezen wij: *“Waarschijnlijk zult gij bemerken dat mijn schrijven onovereenkomstig is met het hedendaagsch beschaafd Nederlandsch. Maar ja “zoo” spreken en schrijven de Fransche Vlamingen”.*

Mijnheer Despicht

is de priester uit Zuid-Vlaanderen die vroeger, en onder andere bedieningen in ons bisdom, de geprezen professor was van «Nederlandsche philologie en litteratuur» aan de vrije hogeschool van Rijsel. In Fransch-Vlaanderen is hij verre en naar gekend. Al degene die, in ons geweste, Vlaming zijn en zich kind voelen van Moeder-Vlaanderen, zullen nog lange spreken met erkentenis en eerbied van Mijnheer «Spicht», zoals men hem hier kortweg noemde. Hij heeft veel vrienden en kennissen. Veel zijn bij hem op bezoek of te rade gekomen... in zijn klein huizeken van de Watoustraat te Steenvoorde. Ook buiten ons Vlaamsch gebied in Frankrijk, verderop, in de Vlaamschspreekende gebieden van België en in Nederland, is Mijnheer Despicht goed gekend, speciaal door student en geletterde, als philoloog en schrijver in oud Vlaamsch dialect. Hij is gekend en daarbij nog met recht geprezen om al hetgeen dat hij gedaan heeft ten dienste van zijne Moedertaal en van zijn volk.

De 25n Maart van dit jaar 1960 ging Mijnheer Despicht 90 jaar oud zijn. En wij verhoopten dat wij met hem dien verjaardag nog gingen mogen beleven en met vreugde vieren. Ons Heer heeft het anders geschikt. Sedert eenige dagen is Mijnheer Despicht erg ziek. En het is te vrezen dat hij hier op aarde niet meer zal verjaren. Hij heeft er zelf een voorgevoel van. Als ik hem, twee dagen geleden, sprak van zijn aanstaande negentigste verjaardag. «Ja,» zeide hij, «kweet het... de 25n Maart zou ik 90 jaar zijn... Maar 'k gaan hier niet meer zijn.» En moest hij het geraân hebben, 't ware oprecht jammer.

